

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Mesejáték bábfiguráinak felhasználása

Ügyszám: SZJSZT 30/2005

A bíróság által feltett kérdések:

1. A felperes által előterjesztett, és a bírósághoz 2005. november 3-án érkezett /21. sorszám alatti/ beadványban felsoroltaknak megfelelően megállapítható-e az, hogy a beadványban megjelölt oldalakon található, F. O. által illusztrált, Süsü a sárkány című könyvben L. S. bábfiguráinak felhasználásával készültek-e el az 1. és 2. oldalon felsorolt rajzok /a felperes figurának nevezi/.
2. Megállapítható-e az, hogy a 21. sorszám alatti badvány 2. oldalán felsorolt 4 db rajzillusztráció a Süsü a sárkánygyerek című kiadványban L. S. bábterve alapján készült el.
3. Amennyiben az előző két kérdésre a Szakértő Testület igenlő választ ad, terjessze ki a szakértői véleményt arra is, hogy a bábfigura alapján egyszerű rajzmásolatok készültek, vagy pedig valamilyen mértékű változtatása történt meg a rajz formájában megjelenő figuráknak az eredeti bábfigurákhoz képest.
4. Amennyiben erre a kérdésre is igenlő választ ad a Szakértő Testület, úgy a változtatás mértékét /százalékban/ is jelölje meg.
5. Amennyiben a Szakértő Testület mindezekre nézve igenlő választ ad, adjon véleményt arról is, hogy az akár kismértékűnek, vagy nagyobb mértékű változtatásnak megfelelően elkészült rajzok alapján önálló, eredeti alkotás jött-e létre /átdolgozás folytán/.
6. Amennyiben a fenti kérdésekre nézve a Szakértő Testület nemleges választ ad, illetve álláspontot alakít ki, úgy ennek alátámasztására részletesen térjen ki.
7. Amennyiben a Szakértő Testület válasza igenlő, azaz készülhetett L. S. bábtervei alapján F. O. és F. Zs. felperes által megjelölt rajza /akár némi változtatással, illetőleg átdolgozással/, megállapítható-e ugyanez a felperesnek a 21. sorszámú előkészítő irat második oldal utolsó bekezdésében felsorolt bábfigurákra nézve is, vagy sem.

Az eljáró tanács véleménye:

Ad. 1.

A 21. sorszám alatti felperesi beadványban megjelölt kiadványoldalak megtekintése, nevezetesen az L. S. tervező művész bábfiguráiról készült ún. stand fotókat tartalmazó kiadványban szereplő bábfigurák fotó reprodukcióinak az F. O. rajzait tartalmazó alperesi kiadványban szereplő rajzokkal történő részletes összehasonlítása alapján a Szerzői Jogi Szakértő Testület megállapította, hogy az alperesi kiadványban szereplő F. O. által készített rajzok L. S. bábfiguráinak felhasználásával jöttek létre.

A Testület az első kérdésre adott válasza kialakításakor a következőkre volt figyelemmel:

L. S. Csukás István forgatókönyvéhez a szerző elképzelése alapján, de már a műfaji eltérésekből következően is (irodalmi mű, illetve képzőművészeti alkotásnak minősülő bábtervek, illetve bábok) egyéni, eredeti módon alkotta meg a „Süsü a Sárkány” mese bábfiguráit, mint saját használati funkcióval nem rendelkező, képzőművészeti műveket. Ezek azonosítható kifejezését több irányból is síkban – fotóreprodukció formájában – rögzítették Zich Zsolt fényképei, melyek az Sz. Kiadó kiadásában mind az író (Csukás István), mind a bábalkotó (L. S.) megnevezésével aggálytalanul publikálásra kerültek. A bábfigurák további – a jelen per tárgyat képező – grafikus felhasználásának tényszerű és jogi megítélése a könyvkiadásba illesztett fényképeikkel való egybevetés útján ily módon objektíven lehetséges.

Valamely eredeti mű kifejezését a szerzői jog ma mű eredeti felhasználásának módjáról, formájától és szöveggörnyezetétől függetlenül is védi; azt a már a Berni Unió Egylemény hiteles szövegeiben egyértelműen rögzített elvet, hogy a művet kifejezése módjától és formájától függetlenül kell védeni (2. cikk (1) bek.), megerősítette az 1996. évi WIPO Szerzői Jogi Szerződés 2. cikke, amely szerint a szerzői jogi védelem kifejezésekre terjed ki.

A fentiek alapján lehetséges volt az eredeti L. S. alkotta bábfigurák jellegzetes jegyeinek, fő alkotáselemeinek figyelembe vételével az ügyben 2005. november 3-án a Bírósághoz érkezett 21. sorszámú felperesi beadványban felsorolt rajzok szerzői jogi szempontú összehasonlítása az eredeti L. S. tervezte bábfigurákkal.

Az összehasonlítás alapján a Szakértő Testület megállapította, hogy az alperesi kiadványokban szereplő, a 21. sorszámú felperesi iratban megjelölt F. O., illetve F. Zs. által készített rajzok L. S. bábfigurájának szerzői jogilag releváns felhasználásával készültek. A szemlélőben, a közönség tagjaiban, az olvasókban az alperesi rajzok esetében különösen a következő figurális elemek átvétele és kombinációjuk kelti a bábokra (illetőleg azok fénykép-reprodukcióira) jellemző összbenyomást:

- fejforma,
- hajzat,
- orr ábrázolása,
- szemállás,
- a figurához kapcsolódó tartozékok, mint korona, fejfedő, jogar.

F. O. „Süsü” rajzainál a csúcsos fülből elhagyott „hallócső” kivételével szinte minden egyezik az eredeti figurával: Az összbenyomást a jellegzetes sárkány mintáktól eltérő test és arcformálás, a testarányok, a taraj elhanyagolása, rövid pikkelyes farok, inkább vízilóra, mint tűzokádó szörnyre emlékeztető, domináló fej keltik.

Jellegzetes elemek különösen a sodort, közepén felfelé álló és homlokba is hulló szálakból álló hajzat, alacsony homlokból előre álló, karimás golyó szemek, ugyanúgy karimás, tág orrlyukak, „lópofa”, két távol álló szemfog, a nem sárkányszerű, nem hullószerű (csupán négy ujjban végződő) első végtagok, gombszerű tarajcsökevény, hármasszárnyfodor a vállaknál.

A „zsoldos” figuránál feltűnően plagizált a szem alsó szemhéjjal hangsúlyozása, a bajuszba lógó orr, az egybeszalazódó bajusz és szakáll, a szekerce tartása, a sisak és a pajzs eltérő stilizálása sem változtat az eredeti figura lényegén, annak ornamentikus módosításáról, nem újra alkotásáról lehet csak szó.

A „*síró királylány*” esetében a haj elrendezése, a gallér fűrészfogas rajzolása, a kis orr, a jobbra hajtott fej, a kicsi, a középső választékra helyezett, hasonló mintájú korona, csupán három ujj láttatása, a „pikk” ornamentika átvétele egyértelműsítik az eredeti figura eleminek átvételét.

A „*királyfi*” hajmegoldása, kicsi kerek szája, köpenyformálása, a bal kéz tartása, négy ujjas ábrázolása, rövid törrel rajzolása egyértelműen átstilizált plágium.

A „*sárkányfű árus*” szája fölé hajló, homlokból eredően gumóba növesztett orra, csuklyája és gallérja, négy ujjas ábrázolása szembetűnő plágium.

A „*kancellár*” minden meghatározó sajátossága, kalapformája, körszakállának „horgolt” ábrázolása, összeérő szemhéjaiból lógó gumós orra egyaránt utánzásra kerültek.

A „*torzonborz*” alak minden meghatározó külső tulajdonsága, szakálla, koronája, rojtos ruhája, palástja és lábbelije, ide értve a jobb kezében tartott jogarát is, egyaránt utánzásra kerültek.

A „*pék*” figura F. O. által készített rajzmásolata – az Sz. kiadvány 65. oldalán szereplő fotóreprodukcióval történő összehasonlítás alapján – szintén hordozza az L. S. alkotta eredeti bábfigura fő alkotáselemeit. Bár az Sz. kiadványban szereplő fotóreprodukcióval történő összehasonlítás részletes elemzést nem tesz lehetővé, így is megállapítható azonban, hogy az F. O. rajzban átvett eredeti alkotáselemek a szemlélőben összességükben egyértelműen az eredeti figura összbenyomását keltik. Ezek a meghatározó külső jegyek: a fejforma, szemek között a bajuszba lógó hosszú orr, a sapka alól kiálló hajtincsek és az orr alatti bajusz kócos jellege, az arc áll nélkül bajusz alól nyakban végződő formálása, a húsos fül, a kabát gallérja és az eléje kötött kötény mintázása. Az összbenyomáson nem változtatnak az olyan eltérések, mint pl. az arc és a tekintet irányultsága, az F. O. rajzon kesztyű nélküli, de L. S.-re jellemzően 4 ujjakkal ábrázolt kézfejek.

A „*csizmadia*” figura esetében az F. O. által készített rajz ugyancsak átvette az eredeti figura fontos alkotáselemeit, a fej jellegzetes formáját, az arc szögletes jellegét, a sapka formálását, a húsos szájba lógó orrot, a húsos fület, melyek kombinációjukban szintén az eredeti bábfigura összbenyomását keltik, amin nem változtatnak a rajzban megjelenő, önálló alkotásjelleggel nem rendelkező eltérések, mint a hajtincsek, a kézben tartott csizma és kalapács.

Az „*öreg király*” rajzmásolata szintén hordozza az eredeti bábfigura jellegzetes jegyeit, mint sodrott vastag hajszálok réteges elrendezését, a bajusz hasonló megformálását, az alsó szemhéjak hangsúlyozását, a szemféhérből kiütöző gömb szembogarakat, az állra redőkben föltorlódó palástgallért, a korona és a pajzs mintázatát, melyek összbenyomásukban, arányrendszerükben egyértelműen az eredeti figura összbenyomását keltik, melyen nem változtat a kard elétérő tartása és megformálása. Az öreg király esetében a nézőpont is azonos.

A rajzmásolatok plagizáló jellegét a fentiekben túl egyértelműen alátámasztja a bábfigurák technikai kivitelezésénél célszerű elemek átvétele, melyek alkalmazása könyvillusztráció esetében egyébként nem lenne szükséges: pl. kézfej, végtagok, orrok, fülek megformálása.

F. O. a figurák háttérének rajzolásánál is lényegében átvette a bábjáték lefényképezett díszleteinek meghatározó elemét, így különösen a G. kiadás 15. oldalán rajzolt csoport esetében a háztető formálást, hal vízköpőt, a szélkakas figurát. Ugyanígy jelentős mértékben átvételre kerültek a bábjátékban szereplő lefényképezett kompozíciók, illetve háttérelemek a 2. oldalon megjelenő „*verem*” jelenet (Sz. kiadvány 165. oldal), a 88. oldalon megjelenő

ablakok (Sz. kiadvány 106. oldal) és a 95. oldalon megjelenő „*torzonborz*” figurát körülvevő képelemek (Sz. kiadvány 113. oldal) tekintetében.

Ad. 2.

A 21. sorszám alatti felperesi beadvány 2. oldalán felsorolt 4 db rajzillusztrációnak az L. S. bábfiguráinak fotóreprodukcióit tartalmazó kiadványban szereplő figurákkal való részletes összehasonlítása alapján a Szerzői Jogi Szakértő testület megállapította, hogy az alperesi kiadványban szereplő F. Zs. által készített négy rajz L. S. bábfiguráinak szerzői jogilag releváns felhasználásával jött létre.

A Szakértő Testület a 2. kérdésre adott válaszát ugyancsak annak vizsgálata alapján alakította ki, hogy a Süssü a sárkánygyerek című kiadvány felperes által megjelölt oldalain szereplő „Süssü”, illetve „*felesége*”, a „*Sárkánylány*” rajzokban milyen módon és milyen mértékig jelennek meg az L. S. alkotta bábfigurák meghatározó alkotáselemei, melyeket az első kérdésre adott válaszban a Szakértő Testület részletesen kifejtett. Az L. S. alkotta „*Sárkánylány*” bábfigura az Sz. kiadvány 191. oldalán szereplő fotóreprodukcióban szerepel. Az F. Zs. rajzillusztrációit tartalmazó alperesi kiadvány 5. oldalán látható, hogy az eredeti L. S. alkotta bábfigura esetében is ugyanúgy, a „Süssü” figura esetében is megfigyelhető jellegzetes alkotásjegyek (jellegzetes test, arcformálás, végtagok stb.) mellett a „*Sárkánylány*” fejdísz is alapvetően utánzásra került.

Ad. 3.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület annak részletes vizsgálata alapján, hogy az alperesi kiadványokban szereplő, a 21. sorszám alatti felperesi iratban megjelölt rajzok esetében az L. S. által létrehozott bábfiguráknak a fotóreprodukciókon megfigyelhető jellegzetes jegyei, fő alkotáselemei milyen módon és milyen mértékben jelennek meg, arra a megállapításra jutott, hogy a 21. sorszám alatti felperesi iratban megjelölt alperesi rajzok L. S. bábfiguráinak önálló alkotáselemként nem értékelhető eltérésekkel megvalósított egyszerű grafikai másolatai.

A Szakértő Testület a 3. kérdésre adott válasza kialakításakor a következőkből indult ki:

A jellegzetes bábok, képregény és rajzfilm figurák által kifejezett eredeti gondolatszövedéket az utóbbi évtizedek bírói gyakorlata nemzetközileg sem szorítja annak egyes konkrét ábrázolásaira. Amennyiben a fiktív figura jellegzetes jegyeinek összetéveszthetetlen kombinációja megjelenik a figura átvételekor, a jellegzetes figurákban megjelenő alkotó kifejezés szerzői jogilag releváns felhasználását a nemzetközi bírói gyakorlat abban az esetben is megállapíthatónak tekinti, ha az átvétel során megjelenő változatot adott esetben eltérő mozdulattal, testtartással, ruházattal vagy hajviselettel ábrázolják. A fő alkotásjegyek összetéveszthetetlen kombinációjának megjelenése esetében az átvételt még az ilyen eltérések esetében is plágiumként tekintik. (v.ö. különösen német BGH I ZR 263/91 „Asterix és Obelix” figurák; angol High Court Ch.Div, 1991, F.S.R, Mirage Studios v. Counter-Feat-Clothing esetben a megszemélyesített teknősbéka: „Hero Turtle” figurája; a francia jogban a képregény figurákat nem rajzként, hanem „alakként” („personnage” azonosítható kifejezése) tekintik műnek, lásd. Kerever, Chronique de jurisprudence, RIDA 1992, 15i sz. 204. old. és köv.)

A jellegzetes alak, figura, fiktív alak szerzői jogilag releváns felhasználásának vizsgálatakor a fő alkotáselemek összetéveszthetetlen kombinációjára szempontjából a külső jegyek mellett a szereplőknek az eredeti figurák esetében megismert tulajdonságaira, képességeire, tipikus magatartásaira is figyelemmel kell lenni.

A védett figurák lerajzolása, változó környezetben akár az eredetihez képest más gesztusokkal is, nem jelenti adaptációjukat, amivel új származékos mű jönne létre. Ennyiben az eredeti figura egyszerű rajzmásolatának tekintendő. Ebben az összefüggésben is irányadó, hogy plágiumnak minősül minden mű olyan engedély nélküli átvétele is, amelynek csupán a kifejezés lényegét nem érintő változtatásokat eszközöltek. Ez a szabály irányadó a Süsü figura F. Zs. által főként rajzolt, de egyértelműen az eredeti figurát megjelenítő rajzára is.

(A Szakértő Testület megjegyzi ugyanakkor, hogy bár ez az ügyiratokból következően nem tárgya a pernek, engedélyhez kötött átdolgozásnak minősül a Süsü figura felhasználása a Süsü a sárkánygyerek című új mese G. kiadásához készült és származékos műként külön védelmet élvező „Süsü gyerek” rajzokban. Ezeknél a felismerhetően felhasznált Süsü figura mellett Mickey Mouse elemek is felismerhetők.)

Ad. 4.

A 3. kérdésre adott válaszból következően a Szerzői Jogi Szakértő Testület a felperes 21. sorszám alatti iratában megjelölt alperesi rajzok tekintetében nem állapított meg szerzői jogi szempontból releváns eltérést, azok az L. S. által készített bábfigurák lényeges alkotáselemeit összességükben, összetéveszthetetlen kombinációjukban tartalmazzák, azokon túlmenően saját egyéni eredeti alkotáselemeket pedig nem tartalmaznak.

Ad. 5.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület a 21. sorszámú felperesi iratban megjelölt alperesi rajzok tekintetében nem állapított meg az eredeti L. S. alkotta bábfigurákban megjelenő fő alkotáselemeknél túli saját önálló szerzői alkotáselemeket. A felperes által kifogásolt alperesi rajzok esetében nem állapítható meg, hogy azok az eredeti műből származó más műként önálló szerzői jogi védelmet élveznének, a 21. sorszámú felperesi iratban megjelölt alperesi rajzok nem valósítanak meg szerzői jogi szempontból vett átdolgozást.

A Szakértő Testület az 5. kérdésre adott válaszával kapcsolatban hivatkozik a 3., illetve 4. kérdésre adott válaszaiban foglaltakra. (Ismét csak megjegyzendő, hogy a periratok tanúsága szerint nem peresített „Süsügyerek” esetében a külön szerzői engedélyhez kötött átdolgozás már megállapítható.)

Ad. 6.

A Szakértő Testület előző kérdésekre adott válaszaiból következően a 6. kérdésre nem ad külön választ.

Ad. 7.

A Szakértő Testület az 1. kérdésre adott válaszában a „Zsoldos”, a „Királylány”, „Királyfi”, „Sárkányfűárus”, „Kancellár”, „Torzonborz”, „Pék”, „Csizmadia”, „Óreg király” figurák alperesi rajzmásolatai esetében is részletesen elemezte az összbenyomást meghatározó alkotáselemeket, melyek átvétele kombinációjukban egyértelműen megállapítható. Ezen túlmenően az 1. kérdésre adott válaszban a Testület kitért a bábfigurák technikai kivitelezésénél célszerű elemek átvételére, melyek a rajzmásolatok plagizáló jellegét az F. O. által készített könyvillusztráció tekintetében szintén alátámasztják.

Budapest, 2006. január 11.

Dr. Boytha György
a tanács elnöke

Dr. Sár Csaba
a tanács előadó tagja

Banga Ferenc
a tanács szavazó tagja